

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Didaci Covarrvvas A Leyva Toletani Episcopi Segobiensis
... Opera Omnia**

**Covarrubias y Leyva, Diego de
Antverpiae, 1610**

De contractus coniugalis effectu.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-96556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-96556)

descriptis ad Anibal. & in priori ad Corinth. cap. 7. lect. 3. ad fin. idem docuere post eum in dict. dist. 39. S. Bonaventura super text. Rido. d. q. 1. Paludan. Gabr. in suppl. 10. Maior. qui vnic. Soto art. 2. ad. 3. Vigues Granateni. cap. 16. §. 7. versic. 9. Syluest. in verb. matrimonii. 8. versicul. 10. Angel. in verb. matrimonium. impediment. 10. Card. ab Ara Celsi. in comp. Theologorum. cap. 71. quoru multi 10. Card. ad Turre Cremata D. Thomam sequitur, & gloss. videtur ad huius opinionis probationem adducunt, D. Ambrosij locum in dict. capitu. caue. versicul. si Christiana. vti gloss. videtur idem obseruare quamuis in verb. Alienam. dubitauerit tibi tamen Card. ad Turre Cremata D. Thomam sequitur, & gloss. priorem opinionem notat & probat Ludovic. Bolognet. in aduocat. ad Gratiani decretum. & Aegydius a Bellamera in cap. non oportet. ead. caus. & q. Quo fit, vt minime dubit. hanc opinionem communem esse, & ex eo probari, quod par cultus sit ad legitimum matrimonium iure necessarium, qui tamen non in fide sacramentali, quae ex voto Baptismi sufficit, ad salutem eius, qui non potuit baptizari, nec Baptismus ex culpa recipere distulit, sed in sacramento fidei, id est in aqua Baptismo consistit: exterius enim, obsequium & seruitium respicit, vt scribit S. Thomas 3. sent. dist. 9. q. 1. art. 1. ad primam & 22. q. 8. art. 2. non obert, quod Innoc. III. in dict. r. veniens. responderit coniugij & Eucharistiae sacramenta à non baptizato recipi posse: Nam de coniugio constat posse id contrahi etiam ab infidelibus, & est verum matrimonium, quod quandoque sacramentum à Summis Pontificibus appellatur, non quod vere sit sacramentum & quidem actu, sed aliis rationibus quas videri adduximus. 2. p. cap. 1. §. vltima. Sacramentum autem Eucharistiae quamuis nō erat dandū Catechumenis, imo id eis interdictū extitit, vt nos tradidimus lib. 4. variat. cap. 22. tametsi eis datum fuerit. Catechumeni verum recipiunt sacramentum, vt verū Christi corpus cum noſtiam recipiant à sacerdote consecratū. Hi vero qui probare conantur matrimonium legitime contrahi posse inter Catechumenum & Baptizatum, illud item obseruare debent, an hoc matrimonium, quoad vinculum dissolui debeat, si Catechumenus pœniteat, & à fide quam profiteri cœperit, discesserit: hoc etenim matrimonium, si censendum est ea lege, qua contractū inter fideles est, profecto quoad vinculum dissolui non poterit, quamuis quoad cohabitationē possit: & sic durū videbitur, quod alter viuetē Catechumeno priuetur iure accipiendi in coniugij alterum Baptizatum. At si hoc matrimonium iudicandū sit, vt contractum, inter fidelem & infidelem, quod nos cum communi verius nūc opinamur, cessat omnino hæc difficultas, ex eo, quod ab initio nullum fuerit.]

Ex his tamen illud dubium est, num inter Christianum, & hæreticum matrimonij vinculum contrahi possit? & quamuis non t̄ debeat inter eos matrimonium contrahi: si tamen contrahatur, matrimonium tenet, gloss. in c. non oportet. 28. q. 1. quam esse ordi. asserit Didacus à Segura Hispanus in tractat. de bonis matrim. const. acquisit. folio 8. idem probat dñus Thom. in 4. dist. 38. q. 1. art. 1. [Qui vero sint baptizandi ab Ecclesia, etiam si ab hæreticis fuerint baptizati tradit, idem S. Thom. 3. part. q. 66. art. 2. ad 3. & c. si quis confugerit. 1. quest. 1. ex Concilio Niceno can. 19. & c. Paulianiste. ead. caus. & quest. & c. hi vero hæretici. de consecrat. dist. 4. q. 4. ex D. Gregor. lib. 9. epist. 61. & Cyrillo Hierosolym. in præfat. Catech.] Car. & omnes in c. si de condi. appo. optimus text. in c. decreuit. de hæret. in 6. contra gloss. in 4. cap. fin. quæ dixit matrimonium contractum cum hæretico non tenere: cui conuenit Regia l. 15. tit. 2. part. 4. quod nō est admittendum. Admonuit tandem nos Iacobus Septimacensis vir insigni præditus eruditione, in catholicis institutionibus cap. 40. numer. 7. post secundam huius operis editionem in lucem editis, canonem septuagesimum secundum sextæ synodi admodum vrgere aduerus nostram opinionem, quam tamen nos communitè hæctenus recepimus fuisse, nō temere asseueramus, existimantes, nullibi contrariam probari ex his canonibus & constitutionibus, quæ titulo & nomine publico vtriusque iuris palam habentur. Attamen fatemur in dicto canone manifeste probari, irritum esse matrimonium contractum inter catholicum & hæreticum. Hi vero canones in publicum nuper prodierunt, & Græco in Latinum traducti per Gentianum Heruetū Aurelianensem. Qua ratione qui communem opinionem secuti sunt, nullius culpæ notari possunt. Nec ipse video congruam responsionē quæ iure valeat prædicto canoni aptari si velimus defendere communē sententiā & is canon de eo sit intelligendus, qui proprie hæreticis dici solet: de eo

nampe, qui semel catholicam fidem professus in aliquam hæreticam labem incidit. Illud vero admoneamus, Franciscū Torrensem libro vno in publicū edito de canonibus sextæ synodi, conatum fuisse probare plures canones, qui sextæ synodi esse feruntur, minime ab ea editos fuisse, sed falso illi suppositos. Sed & hoc non est ita facile admittendū, præsertim quo ad canonem, de quo disputamus. Nam & can. 14. synodi Chalcedonenſis, & Laodicensis can. 10. & 31. atque Carthagenſis. c. 21. prohiberi videtur matrimonium inter Christianum, & hæreticum: quamuis non sic præcise, & in vniuersum, vt in d. c. 72. quo irritum esse decernitur, quo tamen in loco Theodorus Balsamon: & idem in Nomocanone Photij tit. 12. c. 13. eundem canonem tum in exemplo, tum in interpretatione ita intelligit, vt sub hæretici nomine infidelem fuerit interpretatus, iuxta diui Pauli sententiā 1. ad Corin. c. 7. qua & idem canon expressim vtitur: atque [ita postquam Theodori interpretationes veterū Canonum ipsi legi,] communem sententiā veram esse ac defendi posse, & rebere existimo. [Nam & idem Theodorus Balsamon in d. canone 14. Chalcedonenſi, scribit hæreticos dici non solum eos, qui iam suscepto sacramento Baptismi in aliquot, vel in multis opin. ab Ecclesie doctrina decesserunt, sed & eos qui nunquā Baptismi mysteriū susceperunt, veluti Iudeos & Gentiles. Idem scripsere Hugo & Card. in d. c. caue. Archidia. & Bellamer. in c. seq. & Ricar. in 4. dist. 39. col. vlt. quamuis eorum quidam adnotauerint id improprie accipiendum esse, & quamuis Mattheus Blasthars in Nomocanone litera T. c. 12. quoad dictum Canonem Chalcedonensem scripserit hæreticum dici eum, qui sacrum Baptisma iuxta ritū Ecclesie Catholice receperit, in aliquot tamen doctrinis ab ea dissentiat: præmiserat tamen idem author etiam hæreticum dici eum, qui iuxta ritum Ecclesie Catholice baptismū non receperit, & sic rursus omnino rite baptizandus, & qui ante hoc rite susceptum baptismū vere Christianus non poterat; quippe qui nondum baptizatus fuerit baptismō Christi. Vnde communem opinionem sequutus, à qua non sum ausus constanti animo discedere præcitas canones, qui de hæreticis, Iudeis, & infidelibus tractauerunt, quatenus tamē de vinculo matrimonij decernunt, poterunt non absurde ad gentiles Iudeos, & eos qui sic fuere baptizati, & iterū necessario sint baptizandi, referri: ea vero ex parte qua de eis vere Christiano, hæretico tamen; possint intelligi, interpretandos esse quoad cohabitationem, eamque prohiberi separatione quoad thorum indicta, non temere asseuerare fateor: bene tamen Ecclesiam catholicam potuisse & posse matrimonium inter hæreticum & Catholicam contractum, irritum decernere, nam vtrum id factum fuerit controuertitur.] Et tamen alibi dicimus ob hæresim alterius coniugis, quod ad cohabitationem dissolui matrimonium. Ex quibus omnibus apertissimum est matrimonium conitare inter Christianos: nec referre virum esse Hispanum, t̄ feminam veteri Italiam: quod egregie explicatur in concilio Triburiensi, cap. 39. à quo concisè nimis descriptum esse. cap. 1. de sponsalibus constat.

CAPVT VII.

De contractus coniugalī effectū.

SYMMARIA.

- 1 Maritus & vxor sunt cogenati simul cohabitare, auxilio etiam à iudice seculari petito.
- 2 Maritus an possit expellere à domo vxorem, propter dotem non solutam.
- 3 Rei venditio vxoris datur marito adiecta causa ex iure canonico.
- 4 Filius an citare possit patrem ad iudicium.
- 5 Vxor subdita est viro, eumque sequi debet, nisi aliter initio consentium sit.
- 6 Seruitutis species est in vno loco habitare.
- 7 Vagabundum virum an teneatur vxor sequi.
- 8 Vxor sortitur domicilium mariti, atque ibi agitur de intellectu Lexigere ff. de iudi.
- 9 In his, quæ tangunt diuisionem honorum, aliudne simile, an sit attendenda lex domicilij mariti, an vxoris?
- 10 Intellectus ad l. Regiam partiarum.
- 11 Lex domicilij mariti, an habeat locum in bonis existensibus extra illud territorium.
- 12 Originis mariti locus an sit considerandus.
- 13 Matrimonij solennia peragenda secundum leges loci, in quo contrahitur.

EX coniugali contractu præcipue duo oriuntur: ipsa scilicet coniugum cohabitatio, & vinculum ipsum, quo vterque ad mortem vsq; alligatus est. Primū enim id constat, maritū debere cum vxore vitam agere, & cohabitare ita vt à iudice ecclesiastico id agere cogendus sit: quod passim in re cano. probatur. cap. literas. de rest. spol. c. 1. de spons. Abb. in d. c. liter. 11.

literas. c. intelleximus. de adult. c. t. de offic. ord. Quod si iudex ecclesiasticus per censuras excommunicationis, vel interdicti, efficeret hoc non valeat auxilio a iudice seculari exacto, precise cogat ipsos coniuges cohabitare. Prap. & Fel. nu. 8. in d. c. t. de spon. Abb. in d. c. literas in fin. Dec. in l. 2. nu. 80. ff. de reg. iur. Na quod precise ad id coniuges compellantur, potest ex Bart. notari in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. obligat. q. 8. & l. si ibi. nu. 22. aperte notat. Posset tamen vir cohabitationem hanc fugere, si dos promissa in contractu matrimonij, non soluitur. Abb. per tex. ibi. in c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. l. si. C. ad velletia. vbi probari videtur, quod maritum posse expellere uxorem a cohabitatione, propter dotem non solutam. glo. insignis in auth. de non eligendo secundo nubent. femin. in verb. onera. qua dicit singularem Bald. in c. quemadmodum de iur. iur. 2. col. Paul. Cast. & Alex. in l. in insulam. ff. solut. matrim. §. vxoras. Io. Lupi. in d. c. per vestras. 3. notab. 2. col. Dicit eandem glo. notab. idem Alex. in l. si donaturus. §. si quis. ff. de condi. ob. cau. siue dos sit promissa a patre siue ab extraneo. Salic. in l. quod in uxorem. C. de neg. gest. in fin. Io. Lupi. in d. notab. q. n. 3. contra Abb. in d. c. per vestras. Verum ego non ita libere his assentior: nec opinor posse maritum uxorem expellere, eo quod promissa dos minime soluitur. Quid enim hoc ad ipsum ius cohabitandi attinet? Lege quidem naturali & diuina vir tenetur cohabitare cum uxore: cur ergo ab hac obligatione eximitur dote non soluta? Si Christus summus humani generis redemptor prohibuit uxorem dimittere excepta fornicationis causa: & tunc iudicio ecclesie dimittenda vxor est: cur Dd. ita libere, ob non solutam dotem maritus dimittere propria auctoritate uxores permittunt? quod lege diuina prohibitum est. Vnde id verum esse opinor, maritum non posse dimittere uxorem, etiam iudicis auctoritate, ex eo quod dos soluta non sit: id tamen exacte iudices curent, ut promissa dos viro tradatur. Nec obstat glo. predicta, qua ut passim a Doctoribus extollitur, ita ab eorum adnotatione prorsus distat. dicit etenim, iniquum videri, quod vxor alatur a viro, non tradita sibi promissa dote. At ipse idem fateor, & confessum sequitur, iudicem curare debere, ut dos marito tradatur: non tamen inferatur, vxorem posse a viro ex eo expelli a coniugali consortio. Quin & l. fin. Cod. ad velletia. iuris civilis sanctionem refert: nec adhuc probat, id recte fieri: sed quasi per transennam dixit, forsan vxorem expelli a viro ob non solutam dotem. Multo minus probat communem opinionem tex. in d. c. per vestras. qui responsione non indiget. Nec tamen omitto, patre diuice cogendum fore alimenta exhibere filiae, que contraxit matrimonium, dote non promissa, si ipse pater matrimonio consentit expresse vel tacite, ut notat Io. Lupi. in d. c. per vestras. 3. no. §. 2. Quod si patre inuito, contraxisset filia matrimonium, alibi explicuimus, quid sit in eo casu agendum.

Secundo ex hoc cohabitationis coniugalis iure constat, maritum posse uxorem vendicare, adiecta causa iuris diuini, quod tribuit hoc ipsum ius agendi. Abb. & Prapof. in c. non est, de sponsal. idem Abb. in c. illud, de presumpt. ibi gl. ita exponit text. illum, dum dicit vendicans, id est, petit eam in vxorem. Imo & poterit ad id officium iudicis secularis inuocare. gl. qua ita intelligunt Abb. & Dd. ibi in d. c. non est vobis. Sic monasterium vendicat monachum, adiecta causa iuris canonici. in l. §. 1. ff. de rei vend. qua ibi approbat Bar. commendat Ang. in §. praedictales. in l. de act. dicit not. Abb. in d. c. non est vobis. col. 2. & probatur in c. t. de his, que vi metusve caus. sunt. Fortius est quod probat tex. in d. c. non est vobis, posse filium familias agere contra patrem, repetendo propriam uxorem: & quamuis lis inter patrem & filium prohibeatur. l. lis nulla. ff. de iud. Reg. l. 2. tit. 2. par. 3. in hac tamen controuersia, qua spiritualis est, & similibus, lis permittitur inter patrem, & filium. ita Abb. Anto. & Prapof. in d. c. non est vobis. Dominic. & Franc. in c. si. de iudic. in 6. Rom. sing. 615. probatur etiam in c. quatuor. 2. quaest. 7. & esse hanc communem opin. asserit Prapof. in d. c. non est. licet gl. in d. c. si. iure canonico constituat regulam, que diffinit, posse litē esse inter patrem & filium: quam dicunt not. & sequuntur Ang. & Paul. in d. l. lis nulla. & ibi Iacob. Soc. etiam in reg. 244. dicens eam esse communiter approbatam, quod minime credo.

Tertio ex hoc eodem fonte & illud deducitur, quod vxorem huius cohabitationis ratione & iure marito subditam esse. l. si. ff. de oper. liber. gl. in c. quod Deo. 3. q. 5. tex. in c. caput in fin. ea. cau. & q. 6. 1. de frigid. c. non machaberis. 33. q. 5. Vir enim est caput mulieris. teste Paul. ad Ephes. c. 5. & 1. ad Cor. c. 11. ad id optimum text. in c. femina. 30. q. 5. pulcher. text. in c. quacuq. 30. distin. & notatur in c. quemad. de iur. iur. in gloss. §. si. Qua ratione plurima in iure statuta cōperimus. Nam ex ea videmus vxorem ten-

maritū sequi quocumq; vir migrare voluerit, si domicilium mutare velit. c. vnaquaque. 13. q. 2. Abb. in c. de illis de spons. & Henric. ibi idem sententia Bart. in l. Meuis. §. vxore. ff. de annu. leg. & Bald. in l. qui manumittitur. C. de oper. liber. nisi ab initio coniugalis contractus esset in pactū deductus, ut vir eū vxore certo in loco habitaret. ita Abb. dicens hoc esse communiter receptū, in c. t. qui matrimonio. accus. poss. Syluest. in vir. vxorem in q. 8. sententia & Henr. hanc opinionem secutus in d. c. de illis. Si tamen ex iusta causa ab eo loco vellet recedere maritus, etiam promissio pacto, posset id agere, & teneretur vxor eum sequi, quod praedicti Dd. sentiunt. Verū eū sit seruitutis species, in vno & eodem loco habitare. l. Titio. §. 2. ff. de condi. & demonstrat. vbi hoc notant omnes: & in l. 2. ff. de l. hom. exhib. notatur & in l. amiquitas. C. de usufruct. l. nec. non. in §. 1. ff. ex quib. cau. maior. l. qui neque. ff. solut. ff. de verb. significat. notat Rom. sing. 629. atque modus ille adiectus legato, ut in illa ciuitate legatarius perpetuo comoretur, ab ipso legato reiciatur. d. l. Titio. §. 2. fitq; communium concors. sententia in l. 3. ff. de usufruct. post glo. ibi, & in l. amiquitas. ibi notat Salic. pactū legato, quo quis se adstrinxit ad habitandum in certo loco ita ut ad id, quod alterius interest, teneatur, si non habitauerit: non ut precise habitare teneatur, non videtur, cur opinio Dd. in dict. c. t. qui. matrim. accus. poss. probanda sit: eū ex illo pacto seruitus inducatur homini libero, nec res illa assimilationem recipiat. & ideo ex predicto pacto maritum cogendum esse in certo loco habitare, nec decens est nec simile pactum iure conuenit.

Ex quibus infero praedicta dicta passione non esse obligatum maritum, ad habitandum in certo & signato loco: sed vxorem debere eum sequi: eū vxoribus competat obtemperare maritus. Sed si maritus vagari velit non temere, sed iuste, tenetur & tunc vxor se marito loci exhibere: fin vero vagatio temeraria sit, nullaquid ratione fiat, vxor virum sequi non tenetur, nisi ab initio contractus seruerit maritum esse vagabundum, eique vitio deditum, sicuti explicat glo. in c. si quis. 34. q. 2. & in c. vnaquaque. 13. q. 2. quam dicit singul. Imol. in rub. ff. solut. matrim. nu. 7. notat Alex. in ol. in l. si cum dote. §. si maritus. ff. solut. matrim. & est communis opinio Abb. Henr. & aliorum in c. de illis. de spons. quibus plures alios adiungit Andr. Tiraq. in lib. de legib. conub. alib. fol. 8. col. 2.

Secundo hinc tub inferitur, quod non iniuria vxorem domicilium viri sortiri. l. cum quaedam ff. de iurisdic. cum. ad. l. §. in re. scripturam. ff. ad munici. l. 1. C. de mulier. & in quo loco. §. 10. quod & in pluribus aliis locis probatur, qua congerit Tiraq. in l. de legibus conubialibus. fol. 6. quo fit ut maritus, dote recepta non sit conueniendus ad eius solutionem in loco contractus: sed eo vbi domicilium habebat. l. exigere. ff. de iudic. vbi Bar. id notat & eam legem dicit singul. Bald. Nouel. in tracta. de dote. §. par. priu. 18. Rochus Curt. in c. de consuet. folio paruo 72. colum. 1. atque hoc est speciale in contractu dotis: ut communiter Doct. opinantur teste Alexand. qui eos sequitur consuet. 3. volu. col. 5. refert etiam plures hoc idem notantes, Fel. in c. 1. de sponsal. 24. licet in ceteris contractibus, eorum iure potest quis in loco contractus conueniri, nisi alio sit solutio distincta. l. heres absens. §. 1. ff. de iudic. cap. Romana. §. contrahentes. de foro compet. in 6. Hoc idem dicendum erit, respectu decisionis litis, qua super dote, ceterisque matrimonio connexis, contingerit. Est enim consideranda consuetudo, lexve illius loci, quo maritus domicilium habebat coniugij tempore. ita Anton. Abb. & alii in c. 1. de spons. Bart. in l. cum quos populos. c. de sum. trinit. 1. q. vbi Iaf. in repe. num. 60. Francif. Purpurat. nu. 97. hanc opinionem dicunt esse communem, & idem concedit Socin. Iun. conf. 14. volu. 1. etiam si matrimonium contractum fuerit in domicilio vxoris. Vnde si diuersae sint statuta leges, aut inductae consuetudines, quo ad diuisionem rerum, matrimonio constante acquisitarum, seu circa alia, in loco vbi vir domicilium habet, a legibus domicilij vxoris, seruanda erunt leges domicilij mariti: non domicilij vxoris. Nec refert, quod maritus mutet domicilium, atque moriatur in loco mutato. adhuc enim locum habet communis opinio secundum Iaf. in d. repet. l. 1. num. 63. & hoc ipsum communiter Dd. notant teste Nic. Boerio, in consuet. Bituricens. tit. de consuet. matrim. & Douerij. §. 4. colum. 4. Sed tamen haec communis opinio, quam ex Bart. paulo ante retulimus, non est ita indistincte recepta, quin restringi queat. Primo enim locum non habet, quando matrimonium contrahitur eo animo, ut maritus in loco domicilij vxoris habitaret: si enim maritus animo gerebat cum vxore cohabitare eodem loco, leges illius loci sunt attendendae, & non leges domicilij mariti. ut

M. Gail. lib. 2. c. 27. §. 8. de sponsal. c. 1. §. 2. m. 67. cum multis alibi. l. 6. allegat. 67.

Quarto, ex hac coniugali cohabitatione quibusdam videri placuisse, contractam esse inter maritum & vxorem societatem quandam in bonis acquirendis, sic enim asseruit glossa. *cap. cum societas. 22. quest. 2. per text. ibi. & in cap. 2. de donat. inter virum & vxorem. quam glossa. ad id allegat. Ioa. Lup. in repet. rub. de donat. inter vir. & vxor. §. 61. & sequenti. & Montal. in l. 1. tit. 3. lib. 3. fori. dixit ad hoc esse celebrem text. in dict. cap. 2. Nicola. Boer. in consuetud. Bituricensis. tit. de consuetud. in matrim. §. 2. Potest ad id citari text. in cap. penult. de consuetu. Sed hoc falsum est, nec iure probatur: siquidem text. in dict. cap. 2. est intelligendus de bonis, quae matrimonio constante, simul ex pecunia vxoris, & mariti acquiruntur: ea enim iure communi diuidenda sunt, eo quod ex vtriusque bonis simul fuerint acquisita, vt ibi glossa. & Doct. not. Et cum societas loquitur de societate cohabitationis. Vnde nec iure canonico, nec Casareo, vlla societas inter coniuges, quoad bona, contracta censetur. Et praeter alios idem Ioa. Lup. hoc scilicet in dict. rubr. §. 62. nu. 4. & 5. Probat idem Chassa. in consuet. Burgund. rub. 4. §. 2. nu. 16. & optime Pyrrhus in consuet. Aurelianensibus. in de societate inter virum & vxorem cap. 1. Tametsi Regia leges, quae apud nos in bonis societatem quandam inter virum & vxorem constituerunt: atque eodem pacto Gallorum consuetudo, & Lusitanorum lex, quae eandem societatem multo ampliorē reddiderunt, possunt comprobari ex pluribus, quae Ioa. Lup. Chassa. Boer. & Pyrrhus adducunt. Quibus adiungenda est Romuli lex, qua voluit, mulierem nuptam, quae per sacras leges viro coniuncta esset, pecuniarum omnium sacrorumque esse sociam, teste Dionysio. lib. 2. Rom. antiq. quem & Ant. Garro, retulit in l. 2. ff. de origin. iur. col. 8. Extat & ipsa lex inter eas quas Franciscus Balduinus Romuli titulo edidit, & commentariis illustrauit eandem communionē mire laudat Plutarch. in praecip. comm. cap. 20. Verū iure Regio acquisita matrimonio constante, siue a marito, siue ab vxore communia vtrique esse constat, & ob id inter eos diuidenda. l. 1. tit. 3. fori. & l. 1. tit. 4. lib. 5. in regis ord. in l. 2. tit. 9. li. 5. Recopil. l. 14. 15. & 16. atque 60. in Taurinis legibus. [& l. 7. in cod. tit. 9. & ibid. l. 6. & l. 4. tit. 1. lib. 5. Recopil.] Quae tamen leges sunt ita intelligendae, vt locum habeant, postquam vir & vxor simul ceperunt cohabitare & tempore, quo res acquiruntur, adhuc cohabitant. ita styl. l. 205. notauit Ioa. Lup. in dict. rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 62. & Didacus à Segura in lymam ex familia. §. sed si fundum sol. ff. de lega. 2. & probari videtur l. 1. tit. 4. lib. 5. ord. in. Quod etiam apud Gallos communi vsu receptū est, secundum Nicolaum Boeri. decis. 2. nu. 33. quamuis Ioa. Lup. hac in re sit varius. in dict. l. 16. Taurin. ac dulpeter Chassa. in consuetud. Burgund. rubr. 4. §. 6. vbi tandem testatur, hanc opinionem comprobata fuisse iudicio praetorii Parisiensis. idē proficitur Nico. Boer. in consuet. Bituricensis. tit. de consuet. mat. §. 1. col. 5. Si tamen separatio matrimonii facta sit quo ad cohabitationē, vxore eam petente propter adulteriū mariti: ea bona, quae a marito, etiā post separationē, fuerint acquisita, communia sunt viro & vxori: quia ex culpa viri cohabitatione cessauit, sic not. Ioa. Lup. in rub. de donat. §. 64. nu. 10. & idē in d. l. Taurin. 16. nu. 35. contra Didacum à Segura, qui in d. §. sed si fundus sol. 3. col. 3. contrariū tenuit, motus ex eo, quod ipsa vxor separationem petierat, non vir. Negari tamen non potest, dictam separationem factam fuisse culpa ipsius viri, non vxoris. comprobatur etiam Ioa. Lup. sententia ex decis. Neap. Tho. Gram. 103. numer. 88.*

Secundo, praedictae leges Regiae locum habent etiam in matrimonio putatiuo, vtriusque coniugis bona fide contracto: ex ratione cohabitationis, quae hic vigorē habet ex iusta ignorantia. probat text. iuncta glossa. quam ibi not. Abb. in c. 2. de don. inter vir. & vxor. idem tenent Barb. in c. ex lievis. de pign. nu. 10. Ioa. Lup. in repet. rub. de donat. §. 62. nu. 23. & §. 36. colum. 2. Roder. Zuare. in l. 1. in princ. tit. 3. lib. 3. Fori. & Didacus Segura in v. ad. de bonis consuet. matrim. act. fol. 8. colum. 4. pro quibus adest text. in l. 4. tit. 6. lib. 3. fori. Is tamen textus loquitur, quando vxor iusta ignorantia cohabitabat cum marito scientē impedimentum coniugii: quo casu constat, ea commoda, quae ex matrimonio proueniunt, ad ignorantem, non ad fictum ita aequē pertinere, ac si verum esset coniugium. Nec mirum, cum iure Regio ea, quae coniux sciens alteri ignorantem dedit in dotem, aliumve titulum, amittat: atque ea penes ignorantem maneat, l. 50. tit. 14. part. 5. quae quidem lex comprobatur opinionem glossa. in l. qui contra. c. de incest. unpr. quae ex l. ff. de lega. 1. dixit, data si in matrimonio putatiuo, coniugi ignorantem, ab ipso scientē impedi-

mentum subesse, & coniugium minime validum esse: non ad fictum, sed ad ignorantem pertinere. Quod tamen iure Casareo non probatur: quia d. l. fin. solum vendicari sibi locū in relictis in testamento, non in datus inter viros ex causa dotis, vel ex alio simili titulo. ita Cynus, Iacobus de Raucena, & Saly. in d. l. qui contra. Chass. cons. 49. col. 1. idem in consuet. Burg. rubr. 4. §. 2. nu. 5. ad id notans glossa. in lib. praesens. ff. de ritu nupt. à qua sententia non discrepat l. cum hic status. §. fin. ff. de donat. inter vir. & vxor. ex qua, iuxta literam, quae receptor est, & à Gregorio Haloandro probatur, constat: donationem factam inter coniuges putatiuos morte non confirmari, quem text. dicit singul. Bald. in l. eam qua in nu. 22. C. de fideicom. mis. & ibi Iaf. col. 7. Bald. Nouell. in v. ad. de dote. part. 1. col. antepen. & Alex. in l. si cum dorem. §. fin. 2. col. ff. solut. matrim. Quamuis dici possit Iuriconsultum in d. §. vltim. de ea donatione tractare, quae fuerit facta coniugi non ignorantem, sed scientē impedimentum, nempe à tutore pupillae, à senatore libertinae, quae iuste patrederent ignorantiam aut bonam fidem non possunt, vt tandem nulla sit inter ius Casareum & Regium differentia, quod probare conatur doctissimus Emanuel à Costa in cap. si pater. de testam. verb. vxorem. nu. 6. apud quem poterit diligenter lector examinare, an eius rationes, quibus ad interpretationem Iuriconsultorum in d. l. fin. & in d. l. praesens. & in l. 2. per contrarium ff. de his quibus vi indignis. subtili ratiōe inductione, admitti iure possunt. Igitur, vt ad principalem conclusionem redeam, d. l. 4. non probat Abb. & glossa. sententiam ita exacte, vt eam ad id citantes opinantur. Nec tamen ab opinione glossa. & Abb. recedimus: licet Bald. in v. ad. de probat. contrariū asserat, ex l. 1. in v. ad. glossa. ibi. C. de cond. ob. causi. dicens pactum de dote lucranda minime esse obseruandum in matrimonio putatiuo. quem sequitur Ioh. ibi Bald. Nouell. in v. ad. de dote. part. 11. §. hactenus. nu. 23. & 29. Hippo. sing. 129. Alex. in d. l. si cum dorem. §. fin. & Chassa. in d. §. 2. nu. 4. & 5. quorum opinio in pacto de dote lucranda, in quo frequentius ipsi loquuntur, procedere posset. At in communiōe bonorum, quae matrimonio constante acquiruntur, falsa mihi videtur, quia lex animaduertit vtriusque coniugis communem indutiam, ac laborem, & communia consortii, atque societatis onera, etiam si Alex. Nouell. & Chassan. in specie contrarium teneant.

Porro & illud quaesierim: num praemissa dicta lege Regia, si maritus matrimonio constante, nactus sit ex consolidatione vsu fructu fundi, cuius proprietate ante matrimonium acquisierat vsu fructus communis sit ei & vxori? In qua quaestione Ioa. Faber in §. si cui fundus. Instit. de legat. per illum textū asserit, vsu fructu istum comunem esse viro & vxori: vt pote constante matrimonio acquisitum, cui etiam suffragatur text. in l. non quocumque. §. 3. ff. de leg. 1. vbi legato alicui fundi alieno, si legatarius eius proprietate, detracto vsu fructu, ante diem legati emerit: qui tandem vsu fructus legatario obuenerit: heres solum tenetur soluere ei quantitatem, quam is pro proprietate impendit, non estimationem vsu fructus, quasi is lucratiuo titulo ei obuenerit tempore consolidationis. Quaratione Fabri opinionem sequuntur Ange. ibi Chassan. in consuetud. Burgund. rubr. 4. §. 2. vers. additio. nu. 12. Nicol. Boer. in consuetud. Bituricensis. tit. de consuetud. matrim. §. 2. col. 5. & Roder. Zuare. in l. 1. tit. 3. lib. 3. Fori. vol. vli. Quorum sententia pluribus rationibus falsa videri potest. Et primo, vsu fructus proprietati consolidatus, iure proprietatis ceteretur, l. vsu fructus in multis. ff. de vsu fructu. & in l. si proprietati. ff. de iure dot. ergo cum proprietates communis non sit, nec erit vsu fructus. Secundo, id quod contingit ex causa praeterita, ab iure facto noto, ad tempus causa primae, & praeterita referri debet omnino. arg. in ratione in 1. §. imperator. ff. ad leg. Falcidiam. l. Postonius. in l. 2. ff. de nego. gesti. l. Iulianus. §. non solum ff. ad Macedon. igitur hic vsu fructus, ratione praegua proprietatis obuenerit, non dicitur ex causa lucri obuenerit, sed ratione illustituli, quo proprietates fuit acquisita. Tertio, ea quae accedunt rebus mariti ex natura, ac propria vi, non sunt vxori communia. l. verū §. pen. ff. pro socio. Nam si maritus, tempore contractus coniugalis, habeat fundum estimationis publicae centum aureorum: & tamen constante matrimonio, idem fundus ex intrinseca ratione est effectus valoris mille aureorum: hoc augmentum intrinsecum valoris, non est vxori commune. Quibus & aliis quae omittenda diximus, adducor vt existimem Fabri sententiam falsam fore, quam etiam reprobat Carolus Molin. in consuet. Paris. tit. 1. §. 30. quest. 50. vers. 2. Nec Faber consentit Ioa. Lup. in rubr. de donat. §. 62. nu. 13. is enim

nullum hic peccatum mortale committi loci sacri causa. Tamen si Caietan. in hoc contrariam sententiam probauerit, in *summa. d. §. 6.*

¶ Tertio, nec illud omittendum est, turpe esse marito, carnale commercium habere, seu vitam agere cum vxore adultera, quæ nondum pœnituit, c. si vir de adult. c. quemadmodum de iureiur. c. 1. & c. si quis vxorem. 23. q. 1. l. 2. §. lenocini. & l. mariti lenocinium. ff. de adult. l. 2. vbi gl. C. eod. tit. Regia. l. 7. tit. 17. part. 7. Ioan. Lupi. in c. per vestras. 3. not. §. 21. m. 23. atque mortaliter peccaret maritus, reddens debitum vxori publice adulteræ: nisi scandalum ab eo vitetur, & vxoris correctio salua sit ex Caiet. in *summa. verb. matrimonialis vsus. c. 10. & in opusculo. 27. q. c. 26.* Et quamuis coniugi adultero etiam ob occultum adulterium possit alter debitum coniugale negare, quod alibi tractabitur, ipse tamen adulter absque peccato poterit debitum petere vel ab ignovente coniuge, vel a seiente, modo ab iniurto per vim illud non exigat, vt idem Caiet. probat, *lib. 17. respons. cap. 4.* quia adulter non est lege diuina, interiori aut exteriori foro, ipso iure priuatus iure petendi ab altero coniuge debitum, licet contrariū notauerit Ambros. Cathar. *lib. 5. contra Caiet. in tract. de matrim. sacram. alioqui sequeretur, adulterum occultum non posse petere à coniuge ignorante adulterum, debitum coniugale quod perquam durum est, imò falsum esse opinor. Atque ita Caietani opinionem sequuntur Dominicus Soto in 4. sent. dist. 36. q. unica. artic. 3. & Petrus Soto in institutione sacerdotum. c. de matrim. lectio. 16.*

¶ Quarto, ob incestum cum affine commissum, licite denegatur coniugale debitum. c. 1. & c. transmissa. de eo, qui cogn. consanguin. vxoris sue. etiam si is, qui denegat, sciens incestum ab altero commissum fuisse iam semel debitum coniugale reddiderit eidem, secundum Anton. Cardin. & Abb. in d. cap. transmissa. post antiquiores ibi. Imò si committens incestum sit iuuenis, non ex hoc ei licebit debitum coniugale exigere, absque dispensatione. Iuuentus tamen erit causa iusta impetrandi dispensatione, gloss. communiter recepta, in c. 2. de eo, qui cogn. consanguin. vxoris sue. Syluest. in verb. matrim. 7. vltim. impedimento. & idem in verb. luxuria. vers. quantum & Regia. l. 13. tit. 2. part. 4. contra gloss. in c. in adolescentia. 33. q. 2. Hinc not. Flor. 3. part. tit. 1. c. 11. col. 2. incestuosum iuuenem, sponsum tamen de presenti, ante consummatum cum sponsa matrimonij, ad alterum ex duobus teneri, vt vel impetret dispensatione ab Episcopo saltem ad exigendum debitum, vel religionem profiteatur: ne cogatur cohabitare cum vxore, imminente periculo anime, propter exactionem debiti coniugalis: nec alias erit immunis à peccato mortali. Ex quo apparet, posse Episcopum in hoc dispensare, quod etiam notauit Palud. in 4. sent. dist. 34. q. 1. art. 28. & Flor. 3. part. tit. 1. c. 16. §. 4. qui tenet, posse Episcopum dispensare cum eo, qui commiserat incestum, vt nouiter matrimonium contrahat cum ea, cum qua nullum canonicum adest impedimentum: siquidem committens incestum cum affine, impeditur matrimonium contrahere, vt iam alibi diximus. Syluest. idem not. in precitatis locis, reprobans gl. in d. c. in adolescentia. que voluit in vna opinione, qua refert, iuuenem posse matrimonium contrahere sine dispensatione: non obstant crimine incestus. idem quod Palud. not. Abb. in c. 1. de eo, qui cogn. consanguin. vxoris sue. vbi addit, etiam circa causam iuuentutis posse Episcopum dispensare, vt is, qui consanguineam sponfam de futuro cognouerit, matrimonium cum legitima, nec impedita femina contrahat. Ex quo idem Abb. in c. transmissa. eod. titulo, argumentatur, posse Episcopum dispensare causa iuuentutis, super exactione debiti coniugalis, cum ipso, qui cognouit carnaliter affinem. quod ex Archiepisc. Flor. modo notauimus. Video tamen à plerisque dubitari, an id, quod Dd. fatentur, nempe Episcopum posse dispensare cum eo, qui consanguineam vxoris cognouerit, vt debitum exigere iuuentutis causa: procedat in hoc sensu, vt debitum exigat ab ipsa vxore, cuius consanguineam cognouerit: & sane posse Episcopum in hoc dispensare, apertissime concedunt Flor. in dictis locis, & maxime d. c. 11. col. 2. Palud. in d. art. 2. Syluest. in verb. luxuria. q. 4. nec hi Dd. possunt duntaxat intelligi ad hunc effectum, vt exigat maritus debitum ab vxore legitima, cuius consanguineam minime cognouerit: licet aliter incestum commiserit, etiam cum affine: nam hic sensus nequaquam excludit præmissam opinionem, qua ita expressim asserunt auctores præfati, vt eorum autoritas manifesta sit. Sed tamen nullibi in iure, ni fallor, eorum sententia effaciter probatur: quo fit, vt licet concedam, Episcopum posse dispensare, vt committens incestum cum affine

iuuentutis causa vel vxorem ducat, vel ab vxore legitima, nulloque alio impedimento debitum exigat; nego tamen Episcopi dispensatione sufficere, vt is, qui vxoris consanguineæ fornicariæ cognouerit, possit ab eadem vxore, qua dimittere non potest coniugale debitum exigere; quod probatur. Nam in hac specie non tantum ob incestum prohibetur is debitum exigere; sed etiam ex eo, quod vxor propria eiusdem mariti affinis sit; quia maritus ipse eiusdem vxoris cognatam carnaliter cognouerit; hoc vero impedimentum affinitatis à solo Róm. Pontifice tollitur; igitur & licentia exigendi debitum ab affine, per eum tantum concedi potest, non per Episcopum; quam argumentationem ex Syluest. collegi, in verb. matrimonium. 7. quest. 5. vers. 11. & Thom. quolib. 3. art. 18. vers. ad primum.

Porro dubium in hoc tractatu insignis censeri solet, an ex præcepto iudicis maritus reddere teneatur, & possit debitum coniugale femina, quam scit vel credit eius vxorem non esse, ob aliquod impedimentum, quod ipse apud iudicem probare nequit. In quo tria diffinire oportet. Primum quidem id manifestum est, vxorem, seu maritum certo scientem, matrimonium illud nullum esse, quocumque iudicis præcepto non posse debitum alteri reddere; agit enim contra conscientiam; hoc est equidem quod probat text. in c. inquisitioni. de sent. excomm. in eius prima parte. & in c. dominus de secun. nupt. Nec in hoc quidquam refert, sit impedimentum matrimonij ex lege diuina, naturali, an humana, vt probat Ioan. à Medina, de rescript. q. 19. aduersus Host. in c. propositus. de coniug. seruatorum.

Secundo, maritus, qui leui coniectura seu argumento dubitat de valore coniugij; explosa dubitatione, credens matrimonium legitimum esse; exigere ac reddere potest coniugale debitum, text. in eo. c. inquisitioni. 2. part. quem præter alios ibi ita intellexit Adrian. quodlib. 2. art. 1.

Tertium est, quod maius discrimen habet, an is, qui dubitat, matrimonium firmum esse, ob aliquod impedimentum, quod non potest coram iudice probare; ex præcepto iudicis teneatur reddere vxori debitum. Et Roman. Pontif. in eod. c. inquisitioni. part. vlt. asserit debere maritum, etiam dubitantem reddere debitum vxori; non tamen exigere. & idem in d. c. dominus. statuitur, vbi vxor dubitans de morte prioris mariti tenetur reddere debitum secundum; non tamen poterit exigere; & tamen vtroque casu agit, reddens debitum, contra dictam conscientiam. Is etenim, qui dubius, an sibi liceat absque mortali crimine quidquam agere, id agit, exponit se periculo peccandi mortaliter; igitur mortaliter peccat. Nam qui amat periculum peribit in illo, Eccles. cap. 3. c. disteras de rescript. c. in presentia. de spons. Verum Adrian. in d. quodlib. 2. art. 3. sic interpretatur text. in d. c. inquisitioni. vt maritus teneatur reddere debitum; deposito tamen illo dubio, ex eo, quod ab altero coniuge illud exigatur: vnde priusquam ab altero coniuge debitum exigatur, maritus dubius exigere non potest; cum illud dubium nondum deposuerit; at secuta actione alterius, iuste poterit illud dubium deponere, ac reddere, & demum exigere. Ex quo videtur confectum, nunquam licere dubitanti nec reddere, nec exigere nisi dubium deposuerit. Sed hic intellectus optimo iure refellitur à viro doctissimo Marti. Nauarro in c. si quis autem de penit. distincti. 7. num. 101. Sat enim est manifestum, Rom. Pont. in d. c. inquisitioni. part. vlt. loqui etiam dubio existente, & nondum exploso. Igitur idem Mart. Nauarro aliter arbitratur, quod rem hanc diffiniendam fore dicens, posse quem in vna & eadem re dubium esse, quoad vnum effectum, certum autem quoad alium. Sic enim vt dubius esse potest, an matrimonium tenuit, ad effectum exigendi debitum; & demum crede re matrimonium valuisse, ad effectum reddendi debitum exigenti. Quo fit, vt in d. c. inquisitioni, vir dubius non exigat licite debitum; at sine peccato reddat exigenti.

Ad primum enim dubium est, cum in non exigendo nullum sit periculum, nec fiat alicui iniuria; quoad secundum verò, definit esse dubius; quia si dubitaret, iniuriam faceret coniugi, quod vberissime ac pingui, quod aiunt, Minerua ipse explicat.

Secundo potest etiam hic notari; periculo tamen imminenti, non agere que contra conscientiam, si ipse id eligat, quod tutius ac certius est, ex duobus, quorum alterum necessario agere debet, c. duo mala. 23. dist. c. iuuenis. de spons. c. quanto de consuet. vbi text. optimus, & in c. verus. 13. dist. vbi eleganter idem explicat Gregor. & ita consuluit Aristot. lib. 2. Ethic. ca. 9. nullum etenim tempus incidere potest, quo sit necesse cupiā turpiter

dum vni viro, scilicet Christo, plures vxores, scilicet Synagogam, & gentium multitudinem, veluti in vnum corpus esse iungendas. Atque ita factum est, vt hac præfigurata conjunctione, in Christo Iesu completa, lege gratiæ vetitū sit plures vxores accipere *Matth. 19.* Quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur. Igitur & qui ea retenta aliam duxerit, mœchabitur. Cur enim, si quis propria vxore viua, alteram duxisset, adulter esset: si multas simul habere ius falsq; esset? his omnibus compertū est, vni viro plures vxores adiungi, non esse contra prima principia iuris naturalis, nec contra ius naturale proprium: sicuti esset vni femina plures viros aptari. Quorum vltimum aduersus Platonem damnat Lactant. *lib. 3. diuin. instit. cap. 21.* esset enim proles incerta omnino. Sed vtrunq; institutioni matrimonij, iuri quasi naturali, ac legi Evangelicæ contrarium est. Atq; hoc pacto defendi possunt Duran. *in d. dist. 33.* Caietanus, & alij, qui existimant, multitudinē vxorum iuri naturali minime repugnare. Sunt itidē & ad hanc resolutionem intelligendi, qui opinantur esse naturæ contrariū, quod quis accipiat duas vxores: & idcirco Lamech primū contra naturalem institutionem duas vxores accepisse, *Gen. 4.* quam sententiam post alios defendere conatur. Ioan. Arboreus *lib. 10. Theophrast. cap. 1.*

3 Hinc apparet, coniugem absentem expectandū fore, nec ex diuino longo intervallo, ante compertā absentis mortem, matrimonij cum alio contrahi posse, *cap. in presentia. de sponsal. vbi Doct. hoc notant, Abb. Socin. & Barb. col. antepen. in cap. quoniam frequenter. §. porro. vt lite non contest.* Ex quo probatur, vxorem certam esse oportere de morte viri, priusquam alteri nubat: alioqui etiam si mortuum esse virum, ex aliquot coniecturis opinetur, & matrimonium contrahat: nec à peccato, nec à pœna immunis ac libera iudicabitur, secundum Abb. *in d. c. in presentia. post gloss. final. ibi & Regia lege idem probatur. l. 7. tit. 15. lib. 8. in Regiū ord. quamuis gloss. in d. c. in presentia. Anto. & Prapof. velint tenere, vxorem à pœna liberam esse, si contrahat secundū matrimonij ex verisimili coniectura mortis prioris mariti: nō tamen ex hoc posse ecclesiasticū iudicē licentiam ei exhibere, vt alteri nubat.*

4 Mors autem viri qualiter probetur, vt inde possit certa reddi vxor, arbitrio iudicis relinquatur, secundum Abb. & Prapof. *in d. c. in presentia. & Aufre. in Capell. Tholosan. 317.* Hoc tamen iudicis arbitriū instrui debet ex pluribus, quæ adducunt gloss. Bart. & Salic. *in l. siquidem. C. solut. matrimon. Corse. in singul. in verb. mors. Corn. consil. 10. 1. volum. Alexand. consil. 115. in 4. volum. & consil. 4. num. 15. in 2. volum. & Chass. in consuetud. Burgund. in proam. fol. 10. & Capel. Tholosan. 312. optime Nicol. Boër. decis. 488. & Socin. iun. conf. 26. vol. 2. quibus adiungi merito potest lex Regia *14. tit. 14. part. 3.* Hic tamen omittendum non est, ab Ecclesia non esse dirimendum matrimonium contractum ab existimantibus, nullum ex primo coniugio impedimentum subesse: tamen absque probatione mortis prioris coniugis, seu absque certitudine, quam canones exigunt. Potest enim esse hoc secundum matrimonium validum: & ideo fieret iniuria huic secundo matrimonio, quod certius modo apparet ex ea, quæ versatur dubitatione, vt probat text. *in cap. dominus. de secund. nupr. vbi gloss. Hostiens. Ioan. Andr. & Prapof. hoc idem sentiunt legito tamen ad hac Dominic. Soto in 4. senten. d. final. 37. q. 1. colum. vlt.**

5 Hoc autem vinculum coniugale etiam ante carnalem copulam vim propriam, & indiuiduam habet connexionē ex diuina institutione. Vnde fit, vt priori matrimonio nondum consummato, nec liceat posterius contrahere: nec si contractum fuerit, valeat, nec preferatur priori, etiam si posterius sit carnali copula consummatum. *cap. fin. cap. licet. de spons. duor.* Nec refert, à quibusdam Rom. Pontif. quandoque iudicatum fuisse, posterius matrimonium consummatum carnali conjunctione, esse priori nondū consummato preferendum, vt refert Alex. III. *in d. cap. licet.* quia dicti Romani Pontifices non ita iudicarunt legem condendo. Nam et si Host. ac ceteri *in cap. fin. de spons. duor.* dixerint, Papam posse condere legem, qua in matrimonium primum nondum carnali copula consummatum, per secundum, coitu accedente, dissoluatur: sicuti possent ipsi Roman. Pontif. dispensatione matrimonium ratum, nondum consummatum dirimere. quorum vltimum Caietan. etiam comprobat: tamen Abb. *in d. cap. fin. prædicta Hostiens. opinio displicet: nec defendi iure potest, ex his, quæ dicuntur inferius*

hoc ipso *cap. §. 4. num. 13.* quo etiam potest ferpendi intellectus ad text. *in d. cap. fin.* an sit eius decisio seruanda in matrimonij ante illam decretalem contractis. in quo communis est Doct. ibi sententia, quod matrimonia secunda carnali copula consummata ante illum textum preferenda sint primis nō consummatis. quibus accedit, quod consuetudo, cuius ille textus meminit, honesta, ac iusta communiter credebatur: quo casu noua lex non vult præterita punire, ex litera eisdem textus, dum dicit, de cetero. not. gloss. *in d. ca. licet. quam commendat post Doct. ibi Pet. de Rauenna in allegat. consuetud. fol. 5. dicens ex ea, consuetudinem, etiam circa ius diuinum, probabile dubium constituere posse, & excusare. idē not. Rochus in cap. fin. de consuetud. fol. paruo 15. col. 1. facit ad id decisio Bartol. in l. quis sit fugiuius. §. apud Labanem. ff. de adil. ed. c. qui scribit, contrahentes excusari à pœna, & à peccato, si contractus ab eis gestus ex consuetudine fiat, etiam si verē illicitus sit, & vñarius, si communiter existimatur ille contractus licitus. Nec faciens talem contractum, erit iudicandus vñarius, secundum eundem Bartol. & Oldrad. consil. 207. Abb. consil. 15. in l. vol. & Iaf. in l. 1. in l. l. c. de summa Trinit. nu. 62. Dec. consil. 170. col. 3. & licet Anton. Burgens. in cap. ad nostram. nume. 20. de empi. & vend. reprobet hanc Bart. opinionem procedere: tamen optimo iure potest, quando communiter ille contractus censetur licitus, vt ipse Bart. loquitur. Ex quibus videtur probari, Doct. interpretatio ad text. *in d. cap. fin.* quam ibi Abb. cōmune esse fatetur, & Pet. de Rauenna *d. fol. 5.* expresse comprobatur. Sed ipse prædictam opinionem commune fallam esse existimamus, opinor etiam ante illam decretalem *vi. de sponsa. duor.* matrimonium secundū copulā consummatum, nec primo nondum consummato preferendum fuisse mera iustitia, nec validum fuisse censendum, quod probatur: quia primum coniugium etiam ratum nondum consummatum ex diuina lege, & naturali, præfertur secundo, etiam consummato: nec ex eo dissolui potest: vnde consuetudo parum hac in re prodesse potuit. Non enim potest cōsuetudo dissoluere matrimonij, quod ratum est, nec illegitimum coniugium legitimum efficere. Potuit autem illa cōsuetudo, si rationabilis à viris doctis censetur, à peccato excusare, etiā in diuino iudicio, & sic in foro conscientie. Nam in iudiciali à pœna excusata cōsuetudo, etiam irrationabilis, gloss. *in c. cum venerabilis. de consuetud. alia in c. deniq; 4. distincti. quas Roman. cōmend. singul. 19. & Cremen. singul. 149. & late explicant Iaf. in lib. singularia. ff. si cert. per. Dec. in cap. nam concipiuntiam de consil. 2. l. c. Hippol. in l. 1. limit. 19. ff. de sicar. Prapof. in d. c. denique Rochus Curtan. cap. fin. de consuetud. fol. paruo 14. Ex quibus id notari potest, attenda ipsa consuetudine, quandoque eam secutos excusari, vel à tota pœna, vel à parte pœnæ. Id autem, quod dicit text. *in d. c. licet. à prædecessoribus nostris aliter quandoque iudicatum, est referendum ad iudicium particulare ex propria opinione: sicut de Celestino refert text. in cap. quando de diuor. non autem ad decisionem Rom. Pontif. atque ita illum textum intelligit Caietan. 2. parti. Apologia. de aucto. eccles. cap. 19. Nam text. *in d. c. quāto. dum refert Celestinum dicentem, matrimonij dissolui, si alter coniugum labatur in heresim: est intelligendus ita, vt planē dicamus, Celestinum id sensisse: non tamen legē sanxisse, neque veluti certum diffinisse. Nec item oberit huic vinculo coniugali, quod scribit Gregorius III. in epist. ad Bonifac. 2. Tomo concil. dicens, licere viro dimissa vxore, quæ ob agritudinem reddere debitum non potest, aliam vxorē accipere: quia Gregorius ibi nihil diffiniuit: sed cū barbaris illis nouiter ad fidem conuersis dissimulandū esse rescripsit, vt si non posset continere, potius nuberent, quam absq; matrimonij titulo fornicarentur: atque esset talis fornicatio propter prauum exemplū periculosa. Nec arbitror, Gregor. III. illud matrimonium improbasse. Nam & Gratianus profitetur, illud esse aduersus sacram scripturam, *in c. propositi. 32. q. 7.*****

Ex quibus etiam constat, puniri à iure eum, qui viuente priori coniuge, aliam duxerit: pœna equidē infamiae, c. nupte. de bigamis. l. eum qui duas. C. de adulter. qua quidē lege pœna stupri punitur. & probatur ibi iuncta gl. vers. inferius. Pœna verō stupri est in personis, honestis, amissio dimidiæ partis bonorū, in vilibus verberatio cū quinqueenniū relegatione. *§. 2. instit. de publ. iudic. Host. in summa. tit. de stupro. §. & quadies. Regia. l. 2. tit. 19. part. 7. optime Alex. consil. 165. vol. 7. vbi legito Carol. Mol. in additionib. Vnde non recte dixit. Rom. sing. 531. pœnā imponi contrahentibus binas nuptias, per d. l. cū quis*

Annus. Ex quibus intelligendum est, quod notat Theophil. Instit. de nupt. §. affinitatis, dicēs, cōtrahentes secūdas nuptias, primis nō solutis, pena capitali puniēdos fore. Si tamē ipsa foemina sic nupta priori viro, & scierit contraxit cum secundo, adulterij pœna damnatur, simul & cū ipso secundo marito, qui eam vxorem scienter acceperat, ex d. l. cum qui dicit. Punietur etiam secūdas nuptias, primis non solutis, contrahēs, per ecclesiasticum iudicē publica ignominia, argumen. c. de benedictio. 2. q. 1. notat Abb. in cap. cum haberet. de eo, qui duxit in matrimon. col. 2. Suspectus etiam hereles censendus est, qui secundum matrimonium contrahit, primo durante, quasi non recte sentiat de sacramentis. Ita Domin. & Franc. in c. accusatus. §. sane. de heretic. in 6. Ioan. Lupi in cap. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. §. 17. num. 25. & Gonfalus de Villadiego in tract. de heret. quest. 9. Quinetiam excommunicatū esse ipso iure ita matrimonium contrahentem asserit Paulus Gratian. in tract. de penis omnifarij coitus. q. 14. Sed hoc vltimum falsum esse apparet ex gloss. 1. quam ibi Card. Imol. & alij sequuntur, in clement. vnic. de consanguin. & affin. In his vero regnis varie pœnæ hæctenus fuēre sancitæ aduersus committētes istud crimen, quas videre licet in l. j. m. tit. 1. 7. part. 7. l. 2. tit. 7. lib. 4. For. l. 7. tit. 15. lib. 8. ordinat. l. 6. tit. 7. & l. 8. tit. j. m. eodem lib. Verum in praxis illam recepit pœnam, vt contrahētibus binas nuptias candenti ferro fronte imprimatur litera Q. l. 6. tit. 15. lib. 8. & l. 3. tit. 1. lib. 5. in Regis ordinat. Cæterū quia lex illa dixit, signo Q esse intrendum hunc delinquentem; opinatur quidam, de signo crucis intelligendum esse, eo quod male sentiat de fide: atque existimant, legem vicio scriptorū esse deprauatam. Quod si in lege illa error forsan aliquis adest, is est in eo, quod erat statutum, vt contrahēs binas nuptias signaretur hoc signo, 2. quasi duas habeat vxores, atque inde facilius fut lapsus, vt ex illis characteribus dualem numerum designantibus, Q fieret Vstamen obtinuit literā Q. Imprimi. Illud vero, quod de signo no crucis adnotauimus, hæctenus eriminis esse fronti imprimendum crucis signum, hæctenus planē me deprehendisse in huius regni constitutionū vetustissimo codice, vbi in l. penult. Ioan. Primi Regis ex comitis habitis Biruicæ, expressim cautum erat, in pœnā huius eriminis esse fronti imprimendum crucis signum. Huius autem pœnæ stigmatica alia in specie meminit tex. in l. l. de spur. libi. maiores pœnas, & corporales maculas imponere. Et Gandin. in tit. de pen. reor. num. 59. Tametsi iure Codicis non debeat hominis faciei imprimi stigma, l. si quis in metallum. C. de pen. tradit Boer. de off. 82. Sed & fabricen sibus, vt latitantes agnoscerentur, stigma solebat imprimi, l. stigma. C. ne fabricens. lib. 11. c. si iudex. de sent. excom. lib. 6. Est autem stigma, signum, quod ferro candenti, vel aliter imprimitur.

§. Q V A R T V S.

De diuortio, & Matrimonij dissolutione.

S V M M A R I A.

- 1 Diuortium duplex est.
- 2 Sterilitatis causa vxor repudiata.
- 3 Impudicitia repudij causa.
- 4 Diuortium Romanorum legibus, qua ratione fuerit permissum.
- 5 Repudij libellus apud Iudæos quo pacto dabatur.
- 6 Repudium an fuerit licitum apud Iudæos.
- 7 Permittuntur quedam ob duritiam cordis, que tamen licita non sunt.
- 8 Apud infidèles contractio matrimonio, si alter eorum Christi fidem profiteatur, an matrimonium dissoluitur.
- 9 Infidelis causa repudij est, si infidelis vitam communem cum fidele agere velit, cum enim fidele secundum matrimonium potest contrahere.
- 10 Religiosis professione matrimonij vinculum ante copulam dissoluitur, ex auctoritate diuina.
- 11 Interpretatione Evangelij Ecclesia est credendum.
- 12 Votum solenne à simplicibus, ex ipsa actus natura differt.
- 13 Matrimonium consummatum non soluitur voto, & ibid. intellectus ad text. in c. 1. de voto in 6.
- 14 Matrimonium citam non consummatum, minime dissoluitur per sacri ordinis suspensionem. Nec item per Episcopi dignitatem.
- 15 Religiosis professione an matrimonium violenter copula consummatum dissoluitur.
- 16 Sponsus cognoscens carnaliter per vim propriam sponsam, an sit puniendus.
- 17 Sponsa religionem professā, an amittat sponsalium donacionem, quam propter alium lege Taurina acquirat.
- 18 Infidelis, cuiuslibet editio corrupta.
- 19 Matrimonium non consummatum, an possit dissolui ex Romani Pontificis dispensatione.
- 20 Nuptialis societas quid, ante copulam.
- 21 Intellectum cum societas. 27. q. 2.

- 22 Matrimonium carnali copula consummatum, non dissoluitur à Romano Pontifice.
- 23 Pontificum specialia rescripta non pertinent ad canonum vniuersalium institutionem.
- 24 Iudicare, pro sentire.
- 25 Infirmitas vel agrotudo impediens alteram partem debitum reddere, an causa diuortij sit.
- 26 Maritus alere debet vxorem agram dimissam, & eam vt sororem habere.

Quibus præmissis agendum erit de diuortio. Et triplex esse diuortium, Bald. scribit in cap. ex parte. de consuet. quem refert Ioan. Lupi in rubr. de donat. inter virum & vxorem. §. 34. Temerarium, caularium, & ignominiosum, quæ quidē distinctio minime conuenit huius rei mediocri cognitioni. Rectius denique erit iuxta Abbatem in rubr. de diuort. duplex tantum diuortium in matrimonio constitutur. Vnum, quod ad vinculum alterum, quoad cohabitationem. Quibus premitto apud Romanos passim vxores repudiari solitas, misso libello repudij, per nuncium; auctore Plutarcho in problemat. cap. 14. & Iuriconsulro in l. nullum. ff. de diuort. Ex qua illud Iuuenalis, Satyra sexta explicatur.

Collige sarcinulus, clamat liberrus, & exi:
Iam grauis es nobis: sicco venit altera nasa.
Vti tradunt Ludouic. Cæli. lib. 15. l. 1. antiq. c. 16. & Alciat. in l. licet. §. paternos. ff. de rebor. significat. Pluribus enim causis, & quandoq; facillimis hic libellus repudij à Romanis mittebatur. Anno etenim ab vrbe condita quingentesimo vicesimo tertio Spurius Corbilius primus ab vxore diuertit, eo quod sterilis esset. Cuius rei testis est Aulus Gellius lib. 4. cap. 3. & lib. 17. cap. 21. atque ei hoc datum vicio fuit, vt scribit Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. Meminit & Plutarchus huius primi diuortij apud Romanos, non sine eius increpatione, in Romuli & Thesæi comparatione, vbi hunc appellat Serulium Spurium. & idē Plutarchus in Numæ & Lycurgi comparatione Spurium Coruinum. eum nominans (apud Latinum interpretem: cum in Græco codice vbiq; Spurium Corbilius nominauerit Plutarchus) qui in annorum numero plurimū differt ab Aulo Gellio, in quo nec ipse Gellius sibi constat, nec cū Henrico Glareano conuenit, quod satis erit obiter adnotasse. Nam & Tertullianus libro de monogamia, & in Apologetico, primum repudium Romæ contigisse scribit, anno ferē 600. ab vrbe condita: Gellius annis ferē 500. Dionysius anno 523. In d. c. 21. & c. 4. j. scribit & ipse Plutarch. in Problematis Roma. cap. 13. hæc de diuortij Romanorum verba: Est enim proditum memoriæ, Spurium Corbilius primum Romanorum omnium sterilitatis causa vxorē repudiasse. Hunc sequutus Sulpitius Gallus, idcirco vxori nuncium remisit, quod eam in caput vestem deducere animaduertisset. Idem fecit Publius Sempromius, quod eius vxor ludos funebres spectasset. Hæc Plutarchus. Diuortium autem illud Sulpitij Galli in hunc modum explicat Valerius Maxim. lib. 6. cap. 3. Horridum quoque Sulpitij Galli maritale supplicium: nam vxorē dimisit, quod eam capite aperto foris versatā cognouerat: Lex enim, inquit, tibi meos tantum præstuit oculos, quibus & formam tuā approbes, & placere desideres. Verum Dionysius Halicarnassæus l. 2. primū illud diuortium, cuius ex Plutarcho & aliis meminimus, scribit, non sponte factum, sed ipsum Spurium Corbilius sterilitatis causa coactū à censoribus vxorē repudiasse, & nihilominus ea ratione populo inuisum fuisse. Ipse etiam Iustinianus non rectē diuortium permisit tot expressis causis, in l. consensu. C. de repud. Tametsi Alciat. lib. 6. p. 2. v. 20. velit dictam Iustiniani audaciam temporari, nō viro tribuere, ac deinde existimet, leges illas Iustiniani à Papa restitui posse, & licitas fieri, quod minime dicendum est, nec oportuit à viro Iuris vtriusque consultissimo assertionem hanc proponi: qua ratione optimo iure refellitur à Carolo Molinæo in tract. de contractib. quest. 12. numer. 70. Quantum enim apud veteres à Romanos fœdum visum fuerit diuortium, præ se fert ipsa Romuli lex: quæ viro vxorem repudiare permisit, si in veneficio natorum, aut in adulterio deprehensa foret aut clauis adulterasset: quod si aliter quis repudiasset, eius copiarum partem vxori dari, partem Cereri sacram esse, idem Romulus iussit, auctore Plutarcho in Romuli vita. Vltima tamen causa repudij, à Romulo expressa, satis fuit leuis, multa ad hæc Corasius lib. 5. Miscellanor. cap. 10. Sed & apud Iudæos libellus repudij pluribus ex causis mittebatur: ipse enim maritus pro-mittebat, nunquam se cum foemina repudiata cohabitaturum, auctore Iosepho, lib. 4. de antiquitat. cap. 6. Ab initio tamen